

ETNOLOG U MUZEJU

JASENKA LULIĆ
Narodni muzej Zadar
Narodni trg 6
57000 Zadar

UDK 39—069
Pregledni članak
Primljeno: 5. XII 1988.
Prihvaćeno: 30. XII. 1988.

Etnolog koji je danas zaposlen u Muzeju proučava stariji sloj seoske tradicijske kulture. On je najčešće stranac u kulturi koju istražuje, ali se to u velikoj mjeri može reći i za nosioce kulture koju proučava, jer su oni najvećim dijelom postali dio masovne kulture.

U Etnografskom odjelu u Zadru, koji pokriva čitavu sjevernu Dalmaciju, zaposlen je samo jedan etnolog, a nema ni ostalog stručnog osoblja (preparator, dokumentarist, fotograf). Rad etnologa rascjepkan je i na ove poslove. Stoga je jedan etnolog u nemogućnosti da zahvati cjelovito i sistematski svu etnološku problematiku ovog područja.

Muzej se obično smatra okaminom, određenim isječkom vremena, istrgnutim iz njegova prirodnog tijeka i uskladištenim u umjetnom tijelu. Prema shvaćanju da je udaljen od tekućeg života, muzej se smatra ili nevažnim ili se idealizira kao nosilac određenog kulturnog ili prirodnog značenja čija se vrijednost apsolutizira. Etnografski muzej često se nalazi između ove dvije mogućnosti. Njegov se fundus doživljava ili kao niža etapa u razvoju društva, koja, doduše, može biti privlačna zbog svoje egzotičnosti, ili se u njemu traži kulturni identitet koji se u današnjoj masovnoj kulturi vrlo lako gubi. Etnografski muzej ne bi smio predstavljati nijednu od ovih krajnosti jer bi time postao zagovornikom viših i nižih kultura ili ukalupljanja kulture. Stoga je potrebno da on etnografsku kulturnu baštinu predstavi kao dio kulturne baštine u širem smislu, otvorenu prema kontinuitetu, razvoju, promjenama koje su neminovne.

Etnolog koji radi u muzeju u izravnom je doticaju s ljudima i predmetima kulture koju proučava i izlaže. Doduše, on još uvijek u prvom redu traži stariji sloj kulture, oblikom drugačiji od današnjeg, koji poprima karakteristike univerzalne kulture. Stariji sloj materijalnih predmeta još se uvijek može naći na terenu, iako je uglavnom promijenjen odnos prema njima. Danas je veći dio tih predmeta izvan funkcije ili im je funkcija promijenjena (npr. vez sa nošnje u funkciji izdvojenog ukrasa).

Socijalna i duhovna kultura u užem smislu imaju svoje ishodište u starijim oblicima, a velike promjene uočljive su kod najmlađe generacije. Tako današnji nosioci kulture, čije starije specifične oblike prikuplja etnolog u muzeju, postaju interpretatori. Oni se sve više otuđuju od vlastite kulture jer ona poprima značajke univerzalne kulture. Kod nekih, uglavnom mlađih pripadnika, osjeća se potreba za očuvanjem, konzerviranjem

pojedinih vidova kulture. Etnolog koji prikuplja predmete i građu na terenu i sam je stranac u kulturi koju istražuje. Izravan susret s etnografskim predmetom i kazivačem sprečava etnologa da prebrzo zaključuje. Danas on najčešće nema mogućnost izravnog opažanja i opisivanja situacije koju zatekne, već je zajedno s kazivačem rekonstruirao. Veliki problem predstavlja bilježenje starijih naziva za predmete i dijelove predmeta jer je jezik promijenjen. Zbog ovih razloga etnolog koji prikuplja građu za muzej u stalnoj je sumnji u potpunu točnost podataka o predmetu kao i u ostale podatke dobivene po sjećanju kazivača. Ovdje se javlja i mogućnost da kazivač namjerno iskrivljuje podatke s nakanom da se dobije arhaičnija slika ili da se sakrije nešto što se drži primitivnim. Stoga je uvijek ponovno potrebno kazivaču objasniti značenje koje ima istinito kazivanje i pomoći mu, ako je potrebno, da izgradi pozitivan odnos prema prošlosti svoje kulture.

Budući da se predmet koji je došao s terena mora opisati, sistematizirati, fotografirati, on postaje dio etnologove svakidašnjice jednako kao i materijalni svijet u kojem se on inače kreće. Ovaj dodir s konkretnim predmetom uvodi ga i približava mu jedan drugi, drugačiji svijet. Ulazeći u njegovu srž doticajem, promatranjem i opisivanjem, etnolog počinje sve više uočavati vrijednosti, ali i nedostatnosti tog drugačijeg svijeta. Tako on u njemu vidi isto što i u svom svakidašnjem svijetu: neostvarene mogućnosti, dorečeno i nedorečeno, lijepo i ružno, smisleno i manje smisleno. Ovo upoznavanje otkriva mu i zakonitosti, zajedničke karakteristike kultura. Uvijek ponovno iznenađen ljudskom inventivnošću, sve više razumije ovaj drugi svijet, ali i svoj i sebe samoga. Između etnologa i fundusa za koji je zadužen stvaraju se neprestani dijalozi, upiti, iznenađenja, čuđenja. Svoj doživljaj ovog svijeta etnolog iznosi kroz izložbu da bi ona i samostalno progovorila stupivši u dijalog s posjetiocem.

Etnografski muzej u Zadru dio je kompleksnog muzeja. Pokriva područje čitave sjeverne Dalmacije, iako u posljednje vrijeme područje istočne Bukovice pokriva Etnografski odjel Muzeja u Kninu, a biogradsko područje etnografski odjel Zavičajnog muzeja u Biogradu. U Zadru radi samo jedna etnološkinja, te je ona zadužena za ulaženje u sve vidove tradicijske kulture budući da etnografski muzej treba donositi cjelovitu, a ne parcijalnu sliku kulture. Stoga je potrebno razvijati zanimanje za sva područja tradicijske kulture, tj. za materijalni, socijalni i duhovni vid kulture. Ovo je zbog opsežnosti i raznovrsnosti građe velik zahtjev za samo jednog etnologa te se on često mora zadržati samo na površini. U isto vrijeme mu ovo omogućava da sveobuhvatnijim pogledom sagleda kulturu koju proučava, na koju se on, doduše, stigne samo letimično osvrnuti. Zapošljavanje više etnologa koji bi se specijalizirali za određena područja omogućilo bi svakom pojedinom da dublje zađe u etnografsku problematiku i razvije vlastiti pristup u interpretaciji kulture. Etnolog pojedinac u Muzeju u prvom redu nastoji skupiti što više različite građe. Vrlo je teško udovoljiti potrebi za svestranošću i zbog vlastitog afiniteta. Stoga se javlja razapetost između vlastitih stručnih sklonosti i zahtjeva muzejskog posla.

Kako Muzej nema fotografa niti dokumentarista, etnolog je zadužen i za fotografiranje predmeta, inventiranje negativa, fotografija, dijapozitiva, unošenje predmeta u knjigu inventara. Sve je ovo dodatni posao uz njegov obavezni detaljni opis predmeta i unošenje svih podataka u glavnu skedu, skedu po lokalitetu i vrsti predmeta. Budući da u muzeju nema preparatora, etnolog je zadužen za osnovno konzerviranje predmeta, npr. zaštitu tekstilnih predmeta od moljaca i drvenih od crvotočine. Zbog pomanjkanja više etnologa u muzeju jedan etnolog ne može sistematizirati ostalu terensku građu, kao što je to učinjeno s materijalnim predmetima.

Priređivanje izložbe neobično je važno jer se tako etnografska baština približava publici. Kod priređivanja izložbe nastoji se ostvariti dinamičan odnos prema izložbi. Svaka etnografska tema može se aktualizirati i tako staviti u dinamičan odnos sa suvremenosti. Danas smo svjedoci i na području sjeverne Dalmacije različitih problema vezanih uz rastakanje vlastite kulture, nedoumice kako se postaviti prema njoj, što od nje preuzeti, što odbaciti, što preraditi. Etnolog izložbom može u ljudima probuditi svijest o njihovoj vlastitoj kulturi, pomoći im u identifikaciji. U sjevernoj Dalmaciji vrlo je uočljiv npr. problem seoske arhitekture, koja se napušta, ne prodaje, propada, a nova niče neovisno o prirodnoj i kulturnoj sredini. Međutim, da bi odnos prema etnografskoj baštini kao dijelu kulturne baštine bio ispravan, osmišljen, potrebno je razvijati drugačiji odnos cijelog društva prema njoj. Jer svaki pripadnik određene tradicijske kulture uzima ono što mu je pristupačnije, što mu se nudi i reklamira.

Etnografski muzej zadužen za čuvanje i prezentiranje etnografske građe ne može ispuniti ovu ulogu ako se ne ekipira većim brojem etnologa različitih profila te ostalim pomoćnim kadrom (preparator, fotograf).

Muzejski se rad nikako ne može ograničiti samo na prikupljanje i čuvanje građe, jer obrada građe zahtijeva dublja istraživanja. Da bi se ona mogla izvršiti, prijeko je potrebna specijalizacija za određena područja etnologije.

ETHNOLOGIST IN THE MUSEUM

Summary

An ethnologist working today in a museum studies the older stratum of village traditional culture. Most frequently she or he is stranger in the culture she or he investigates, but this can also be said of the actors of the culture whose past the ethnologist studies because, largely, they have also become part of the mass culture.

In the Ethnographic department of the Museum in Zadar, which should do research in the whole of north Dalmatia, there is only one ethnologist, while there is no technical staff (documentalist, photographer, restorator), so that the ethnologist is torn between those jobs. For this reason, she or he cannot study thoroughly and systematically the ethnological topics of the area.